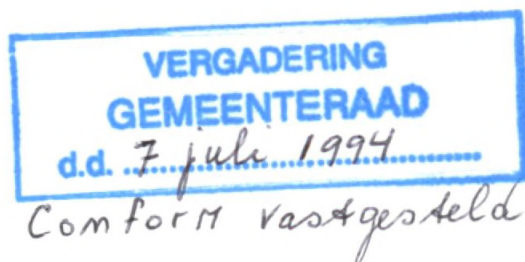

3 June 1994

's-Hertogenbosch

Nr. 8

BUITENGEWONE RAADSVERGADERING
 VAN DE GEMEENTERAAD VAN
 'S-HERTOGENBOSCH OP
 VRIJDAG 3 JUNI 1994
 AANVANG 14.00 uur

PUNTEN VAN BEHANDELING

1. Opening door de voorzitter.
2. Toespraak door de voorzitter tot de scheidende wethouder de heer dr. J.C. Dona.
3. Afscheidswoord door de scheidende wethouder de heer dr. J.C. Dona.
4. Sluiting.

AANWEZIG:

Voorzitter : mr. D.C.B. Burgers, burgemeester
 drs. P.A.G. Lansbergen, gemeentesecretaris

Wethouders : drs. J.A.W.M. Bierens, mr. dr. P.D.A. Claessen,
 dr. J.C. Dona, ing. A.J. Paanakker, ing. L.H.P. Wijers en
 mw. J.M.F. van der Beek

Leden : E.A. de Rooij, ing. B.J.M. Wagemakers, S. Ibnoujala,
 drs. G.P.J.H.M. Coonen, mr. J.A.M. van Heijningen,
 drs. P.E. Kagie, drs. R.W.M. Rottier, mw. drs. E.J.M. de Graaf,
 mw. M.M. Sakbal, J. van der Steen, ir. P.J.M. Kuijpers,
 mw. J.F.C.M. Govaars Van Berkom, B.G.M. Gruben, R. Herfst,
 E.A.W. van der Sande, L.A.M. Neefs, mw. S.J.H. te Wilt,
 W.G.M. van Heel, mw. J.H.M. van den Hoogen, mw. E. van Onck,
 P.M. van der Krabben en mw. M.J.A. van der Steen-Riemens

AFWEZIG: drs. H.P.W. Schmitz, O. Hoes, mw. drs. H.M.J. Thiers,
 Th.G. Beekmans, drs. P.H.A.M. Masselink, C.J.M. Vera,
 R.J.C. van Zeeland, J.M. de Vogel en mw. Y. Schram.

1. Opening door de voorzitter.

De VOORZITTER: Ik open de vergadering en verzoek de aanwezigen een ogenblik stilte in acht te nemen.

Bericht van verhindering is ontvangen van de leden Schmitz, Hoes, mw. Thiers, Beekmans, Masselink, Vera, Van Zeeland, De Vogel en mw. Schram.

2. Toespraak door de voorzitter tot de scheidende wethouder de heer dr. J.C. Dona.

De VOORZITTER: Dames en heren. Ik heet u allen welkom. Mijnheer en mevrouw Dona, Reineke, Sabine, Rudolf, collega's, vrienden, bekenden, familieleden, er is slechts één agendapunt voor deze buitengewone raadsvergadering: een vaarwel aan ons lid, Johannes Christianus Dona.

Dames en heren: het tijdperk Dona is voorbij! Hoe we het ook willen wenden of keren, de stad 's-Hertogenbosch gaat verder zonder de bestuurder Dona, die van 1982-1994 zo'n bepalend stempel op de ontwikkeling van onze stad heeft gedrukt. Ook hier Hans, nog eens van harte gefeliciteerd met jouw benoeming tot directeur Brabant Pers en dat geldt ook voor Hedwig en de kinderen. Ze zullen daar merken, met jou een "hele goeie" binnen te hebben gehaald.

Hans, wat is er ongelooflijk veel gebeurd in die afgelopen 12 jaar voor jou als wethouder.

- In 1981 had de P.v.d.A. 11 raadszetels, het CDA 17;
- De heer Engelen was directeur van het toen nog gemeentelijk Slachthuis;
- De heer Hoefnagels van het Regionaal Nutsbedrijf;
- De heer Van Luytelaar directeur van de Keuringsdienst van Waren;
- De heer Albada onze stadsarchivaris;
- De heer Van Dam commandant brandweer;
- Luc van Gent directeur van het Casino.

Dat was een deel van het tableau bij jouw aantreden. Vele bestuurders uit die periode zie ik in deze raadzaal en naast hen heet ik met name ook welkom de burgemeester van Trier. Dat beeld is in de jaren grondig veranderd, maar meer nog het beeld van onze stad. Daarin heb jij een cruciale rol gespeeld.

Wat ging er aan zijn komst vooraf, dames en heren? Dit is vanmorgen in het stadhuis nog eens uit de doeken gedaan aan de hand van een viertal sketches, waarin de ontwikkeling van PSP'er tot kapitalist onverbloemd tot uitdrukking kwam.

Terugblikkend op de loopbaan van Hans Dona, doet hij in 1966 op 19-jarige leeftijd eindexamen gymnasium B aan het St. Jans College en haalt hij 4 jaar later zijn M.O.-akte Lichamelijke Opvoeding en in 1976 de M.O.-akte Sociale Pedagogiek. Weer een jaar later studeert hij "cum laude" af in de theoretische en historische pedagogiek, aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Wel even iets om "U" tegen te zeggen, zeker als men weet, dat hij ondertussen (van 1972 tot 1977) ook nog 5 jaar werkzaam was als leraar lichamelijke opvoeding in Utrecht en dat vervolgens ook nog 2 jaar combineerde met een docentschap pedagogiek aan de Utrechtse Universiteit. Hij wist wat hij wilde. Hij was heel intens bezig en bekroonde dat in 1981 met zijn promotie aan de Katholieke Universiteit in Nijmegen, met een doctorschap in de sociale wetenschappen. Van 1977-1982 was hij wetenschappelijk medewerker aan de Vrije Universiteit van Amsterdam.

Een beeld, dames en heren, van de jonge Hans Dona, van wie men waarschijnlijk zou verwachten, dat hij zich nog sterker zou gaan binden aan het wetenschappelijke universitaire werk.

Zo ging het niet, want in 1978 wordt hij voor de P.v.d.A. gekozen in de gemeenteraad van 's-Hertogenbosch en in 1982 wordt hij wethouder.

In de Ie periode met Sociale Zaken, Welzijn en Volksgezondheid in de portefeuille en sinds 1986 Stadsontwikkeling en Ruimtelijke Ordening, dat alles steeds gecombineerd met Kunst en Cultuur.

Hij deed dat met hart en ziel, tegelijk met een gezonde gedrevenheid omwille van de stad, die hem zo dierbaar is.

Dames en heren, we mogen vaststellen vandaag, dat we een toonaangevende en degelijke wethouder verliezen!

Dat is, naast het welverdiende recht voor hem op een andere baan, ongerief en tegenspoed voor ons. Hans, als men jou epitetha ornans wil toevoegen, dan zijn dat:

- visie; durf,
- dynamiek; creativiteit;
- een solide bestuurlijke onderhandelaar;
- een man, die zich, terecht, ergert aan het "gemiezeaus" over verstorende, procedureel langdurige en ten onrechte vertragende bewegingen;
- een heldere analist.

Je bent een man met een overtuigende bekommernis om de stad, die je diende en waarmee je als geboren en getogen Bosschenaar ook zo verbonden bent.

Jij hebt mede de aanzet gegeven tot het afrekenen met het defaitisme, met de inertie, met de lusteloosheid rond de ontwikkeling van onze stad.

Deze stad is de hoofdstad van Brabant, deze stad heeft met Utrecht en Maastricht de meest indrukwekkende historie achter zich, deze stad hoort - zo is jouw uitgangspunt - haar positie weer in te nemen, die haar, op grond van haar verleden en haar afkomst maar evenzeer gelet op haar positie van vandaag, toekomt!

Al jouw bestuurlijk handelen was ingegeven door die visie, door die filosofie om over het alledaagse heen te blikken en dingen te doen en te maken, die horen bij de Brabantse hoofdstad:

- een breed cultuuraanbod met grote en kleinere podia, met elk hun specialiteit, met diverse culturele evenementen;
- een concert en een congresgebouw, een "must" voor een centrumstad die in de "eredivisie" wil meespelen. Krachtens haar oorsprong en traditie heeft ze daar ook recht op en vanmorgen bij het afscheid van jouw ambtenaren kwam dit nog eens heel manifest naar voren;
- het Europees Keramisch Werkcentrum, waar jij zeer veel tijd en energie in hebt gestoken: het is je gelukt om het hier wortel te doen schieten.

Terecht wenste jij geen genoegen te nemen met een positie van 's-Hertogenbosch als stad van een tweede rang.

Alle topvoorzieningen, die mede op jouw initiatief op de rails zijn gezet

- stationslocatie La Gare, de Wolfsdonken, het sportcomplex de Vliert, het Tolbrugkwartier, Pettelaarpark, Maaspoort, Bolduc en zoveel andere, teveel om hier te vermelden - al die topvoorzieningen werpen in de toekomst, maar ook nu reeds, hun vruchten af. Ze dragen bij aan het imago van de stad en ze voegen ook iets wezenlijks toe, ze genereren al jaren op een rij zo'n 1000 nieuwe arbeidsplaatsen per jaar, ze trekken door hun uitstraling en spin-off weer nieuwe bedrijven en daarmee opnieuw arbeidsplaatsen aan en ze tillen de stad uit boven het provinciale, waarin zij 10 jaar geleden nog verkeerde. Ze vervullen een rol in onze concurrentiepositie naar de omliggende steden.

De resultaten, dames en heren? 's-Hertogenbosch scoort op plaats 5 qua Economisch Produkt in de 45 Nederlandse regio's.

's-Hertogenbosch staat op plaats 9 als opstapstation voor de Nederlandse Spoorwegen. Daar hoort dus een EC/IC-status bij!

's-Hertogenbosch is de 8e stad in ons land als het gaat om aantallen

buitenlandse vestigingen.

's-Hertogenbosch is na de 4 grote steden in het Westen en na Eindhoven al jaren de 6e kantorenstad van ons land. De stad hoort bij de drie gezelligste winkelsteden in Nederland. Een stad in de ere-divisie dus.

Het is niet voor niets, dat we in de voorbije verkiezings-campagne de politieke partijen hebben geattendeerd op de noodzaak van knooppunt-status voor onze stad. Zakelijk en met cijfers onderbouwd. Er is geen enkele zinnige reden om van de 4 grote Brabantse steden, die door de Rijks Planologische Dienst alle 4 zijn opgenomen in de Stedenring Centraal Nederland, drie een knooppunt-status te verlenen en dus extra geld uit aardgas- baten, werkgelegenheidsgelden, bedrijfsomgevingsgelden aan te reiken en één niet. Het is goed, dat de kabinets-formateur daarover, ook door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, ook door het provinciaal bestuur van Brabant en ook door de Kamer van Koophandel, is geïnformeerd.

Hans, jij werkte vanuit de visie: blijf niet zelf vergenoegd stilzitten, anders raak je achterop. Het aantrekkelijk maken van 's-Hertogenbosch, letterlijk en figuurlijk, op een hoog kwalitatief niveau was jouw lijfspreuk. Jij speelde daarop in met grote projecten, maar evenzeer kleinschalig met kwalitatief goed, modern wonen in woonwijken. Je rondde dat eergisterenavond af met de zeer geslaagde en druk bezochte informatie-avond over het Tolbrugkwartier, één van de grootste binnenstadsprojecten van Nederland, waardoor o.a. ruim 8000 m² winkeloppervlakte aan het stadscentrum wordt toegevoegd. Je wilde dat zelf nog doen!

Hans, het was plezierig met jou samen te werken. Je hebt heldere opvattingen, die je uitstekend weet te verwoorden. Je hebt de gave mensen te enthousiasmeren voor zaken waar je zelf sterk in gelooft. Je kunt goed luisteren. Je bent ook bereid bij te sturen als anderen betere argumenten hebben. Je zorg voor en je bekommert om de stad zijn echt. Je hebt enorm veel tijd, moeite en energie in de stad en in de regio gestoken.

Hans, je hebt in je politieke carrière een enorm politiek gevoel ontwikkeld; je bent wat dat betreft een echt "politicus" en daarbij hoort ook dat de een dat als positief en de ander als negatief kwalificeert. Je bent scherp in je formuleringen en scherp ook in je interrupties. Jouw verbale kwaliteiten en soms heel eigen kijk op de verhoudingen tussen Raad en College, functie ook van Raad en College, hebben nogal eens geleid tot felle disputen met delen van de Raad. Je genoot daarvan en ze verlevendigden zeker het debat in de Raad. Maar ook deze kwaliteiten worden - het kan haast niet anders - wisselend beoordeeld: van een toonbeeld van grote betrokkenheid en bevoegdheid tot eigenwijs en arrogant. Dit is niet nieuw, want je kent als geen ander de effecten van je handelen. Maar tegelijkertijd moest een ieder vaststellen, dat je doorwrochte en doordachte denkbeelden hebt, of anderen het daar nou mee eens zijn of niet. Zo'n vaste koers had je bijvoorbeeld met betrekking tot "De Brand". Wat zal het een feest zijn, als we deze maand definitief weten, dat we aan De Brand kunnen beginnen! Wat hebben we daar een energie in gestoken en wat hebben we ons moeten opwinden over een haast onuitvoerbaar stelsel van regelgeving, over onmogelijke ministeriële opvattingen, procedure-moeilijkheden, "oogkleppen politici", vrijblijvende bezwaarmakers, verlies aan werkgelegenheid, het eindeloos wachten op ambtelijke adviezen, terwijl bij ons het water tot aan de lippen staat. Als we in De Brand aan de slag kunnen, zijn we voorlopig uit de brand!

Hans hoe kan ik in zo'n kort bestek als hier, recht doen aan al jouw verdiensten voor onze stad? Naast jouw wethouderschap:

- negen jaar lid van het dagelijks bestuur van het Stadsgewest 's-Hertogenbosch,
- lid van de Raad van Commissarissen van onze Bedrijfsregio,
- lid van de Raad van Advies van Pettelaarpark, het kantorenpark, jouw eigen kind heb je het genoemd, dat - aanwijsbaar - de ommekeer bracht van lethargie

naar dynamiek,

- lid van de Raad van Commissarissen van de BIM en van de MEI,
- lid van de Raad van Toezicht van de Rabobank,
- lid van de Raad van Commissarissen van de Zuid-Nederlandse Theater-
maatschappij,
- penningmeester van de Nederlandse Vereniging van Afvalverwerkers,
- vice-voorzitter van de Raad van Commissarissen van de N.V. Afvalsturing
Brabant,
- voorzitter van de Stichting Fonds Kunst en Educatie,
- voorzitter van de Commissie Cultuur van de Vereniging van Nederlandse
Gemeenten,
- lid van de Raad van Commissarissen van het Kantoor van de Toekomst,
- lid van de Raad van Commissarissen van de Afvalverbranding Zuid-Nederland.

Velen, beste Hans, hebben bij vele gelegenheden in de afgelopen jaren hun waardering en respect uitgesproken voor de relevante impulsen, die jij in al die jaren hebt gegeven en de grote dynamiek en de "Schwung", die jij daarmee in de stad hebt teruggebracht.

Dat gebeurde bij vele samenkomsten door vertegenwoordigers van de Nederlandse Spoorwegen, door projectontwikkelaars, financiers, architecten, kunstenaars, regiobestuurders, ondernemers, Bossche bedrijven, maar evenzeer door vele individuele Bosschenaren, die mede dankzij jouw stijl van besturen weer ruimte kregen om aan de slag te kunnen. Grote projecten betekenen ook blijvend werk voor duizenden! La Gare staat voor 10.000 arbeidsplaatsen.

Hans, de komende decennia zullen in deze stad zaken gerealiseerd worden, waarvoor jij de kiel hebt gelegd, waarvoor jij de eerste onderhandelingen hebt gevoerd, waarvoor jij de aanzet hebt gegeven. Zo zal jouw naam nog menigvuldig maal vallen.

Het is ook om die reden, Hans, dat tijdens jouw korte vakantie in Spanje vorige maand het college van burgemeester en wethouders van ganser harte en met grote overtuiging heeft besloten aan jou toe te kennen de Stadspenning van de stad 's-Hertogenbosch en jou alle rechten te verlenen, die aan deze hoge onderscheiding zijn verbonden.

Hans en Hedwig, van harte proficiat!

3. Afscheidswoord door de scheidende wethouder de heer dr. J.C. Dona.

De heer DONA: Mijnheer de voorzitter, dames en heren, leden van de gemeenteraad, geachte genodigden. Allereerst voorzitter, wil ik u danken voor de vriendelijke woorden die u in mijn richting gesproken heeft, maar staat u mij toe dat ik mijn dankzeggingen nog heel even uitstel tot het einde van mijn betoog.

Ik wil namelijk de gelegenheid om voor de laatste maal hier in deze zaal het woord tot u te richten, niet voorbij laten gaan. Hoewel deze gebeurtenis een feestelijk karakter draagt en niet vraagt om al te zwaarwichtige beschouwingen, wil ik mijn afscheid toch met enige overpeinzingen gepaard laten gaan.

Ik kies daarvoor als aanleiding, de kop die de Bossche Omroep meegaf aan een interview met mij in een van de nummers in februari. Die, overigens niet zelf gekozen, kop luidde: "de boodschap is niet overgekomen". Het ging dan in concreto over het belang voor de stad en werkgelegenheid van een aantal grote projecten.

Ik ga de rechtvaardiging voor de grote projecten hier niet herhalen. Het gaat mij hier om de formulering "niet overgekomen". Ik heb, zowel bij de gemeenteraadsverkiezingen, als voor en na de Tweede Kamerverkiezingen en ook naar aanleiding van de Europese verkiezingen, die uitlating nog veel gehoord en gelezen: "niet overgekomen". Het heeft iets van een collectieve biecht, zoals je

vroeger vermindering van strafmaat bepleitte door de toevoeging, dat je het niet met opzet gedaan had, of tenminste in een moment van morele zwakte. Voorzitter, de constatering dat "de boodschap niet is overgekomen" heeft op zijn minst enkele aspecten. Laat ik beginnen met de meest deemoedige en dat is dat het de schuld is van de afzender van de boodschap: het openbaar bestuur of de politiek.

Ik denk dat ik openstaande deuren in trap als ik stel dat de communicatie met individuele burgers en groepen van de kant van de overheid nog pas in de kinderschoenen staat en dat zowel professionaliteit van de technieken als de daarvoor benodigde budgetten in de komende tijd zeer fors zullen en moeten toenemen. We hebben in deze stad met projecten als het nieuwe sport- en vrijetijdscentrum, de herinrichting van de openbare ruimte en de plannen voor de Spoorzone en het Loeffplein pas voorzichtig de eerste stappen gezet. Maar hoewel we pas aan de aanvang staan van deze techniek- ontwikkeling, wil ik nu er al voor waarschuwen het probleem niet tot dat van communicatie-techniek alleen te reduceren, met als potentiële conclusie, dat de maat voor goed beleid alleen al gevonden kan worden in de mate waarin men de argumentatie ervan bij de burger heeft weten te slijten. De communicatie naar de burger is in een moderne democratie geen reductie tot een succesvolle verkoop- of marketing-strategie. Het is daarom, voorzitter, ook goed te kijken naar de andere partij in het communicatie-netwerk. Naast de zender ook naar de ontvanger: het publiek. Want juist in een volwassen democratie mag je van de burger ook wat verwachten. Juist als je het openbaar bestuur niet wilt reduceren tot marketingstrategie is het van groot belang de burger niet te reduceren tot onmondige consument maar te zien als individu waarvan ook iets verwacht mag worden. Hoe goed bedoeld ook: de oorzaak van de miscommunicatie per definitie zoeken in de verklaring dat de zender, lees de overheid of de politiek, tekort schiet, betekent impliciet ook dat je nooit de schuld legt bij de ontvanger, lees het publiek. Dat betekent impliciet ook dat je datzelfde publiek onvolwassen en onmondig verklaart, terwijl we nu juist bezig zijn om in onze samenleving meer accent te leggen op de eigen verantwoordelijkheid van diezelfde burger.

Ik werd, voorzitter, in deze gedachtengang aangenaam ondersteund door een column van Herbert Blankensteyn in de NRC van enkele weken geleden. Ik vind het aardig toch wat uitgebreider en anecdotischer uit deze column te citeren:

"In dit land van begrip en nazorg is niets ooit de schuld van het publiek. De zwevende kiezer stemde extreem rechts. De kijker keek commercieel. De recreant vertrapte planten en dieren. Hoe vreselijk de kiezer, het tientjeslid en de bezoeker ook in de fout gaan, de politicus, de voorzitter en de educatief medewerker putten zich uit in gênante zelfbeschuldigingen. We moeten ons beter presenteren, meer kwaliteit bieden, alles beter uitleggen. De mogelijkheid dat het Publiek iets verkeerd doet wordt verzwegen ("anders keren ze zich af") of komt niet eens meer in de voorlichtende hoofden op. De massa heeft altijd gelijk, de verkiezingen vormen een mooi actueel voorbeeld van wat ik bedoel. Spreekt er toenemende rassehaat uit de opiniepeilingen of uit de stembusuitslag? Dan klinken er teksten als: "We hebben ons standpunt niet aansprekend kunnen uitdragen" of zelfs: "We zijn niet genoeg naar de mensen toe gegaan". De zelfkastijding moet ophouden. Het is de plicht van een stemgerechtigde om van een standpunt te gaan kennis nemen, ook al kost het wat moeite en ook al wordt het niet aansprekend gepresenteerd...".

Dan zijn laatste voorbeeld: "Laatst zag ik in een dierentuin een volwassen vent vissen voeren met friet. "Pappa, op dat bordje staat dat dat niet mag", zei zijn 10-jarige zoon. "Dat weet ik", antwoordde de vader en hij ging door. Het was niet eens in Amsterdam. Toen ik dit voorval later besprak met een medewerker van de dierentuin in kwestie, gaf deze me nog een paar voorbeelden van wangedrag van bezoekers. Iemand bekogelt een hagedis met een steen, waardoor deze zijn rug

breekt. Een worp met een hooivork wordt een jong ijsbeertje fataal. Ouders laten toe dat hun kinderen cactussen vertrappen. Maar echt sprakeloos was ik bij de conclusie van mijn zegsman. "We hebben het nog altijd niet goed genoeg uitgelegd", was zijn ootmoedige conclusie. Wat valt er dan uit te leggen? Moeten er bordjes komen als: "Verzoeke de hagedissen niet te stenigen, dat is nadelig en pijnlijk voor hun gezondheid. ? Nee, dan de benadering van de dierentuin in Nairobi. Daar hing bij de krokodillen en de gifslangen deze mededeling: "Wie hier iets in gooit, zal gedwongen worden het er zelf weer uit te halen". Wie het publiek nooit aanspreekt op onredelijkheid heeft kennelijk een mensbeeld waarin vrije wil en intelligentie geen rol spelen. Maar mensen zijn niet willoos en ook niet dom. Sommigen zijn helaas lui of ongemanierd. Erken dat en handel er naar".

Ik heb, voorzitter, geen behoefte om de laatste conclusie van de heer Blankensteyn ongenueanceerd te generaliseren, maar ik vind zijn voorbeelden wel illustratief: bij een volwassen democratie horen volwassen burgers die je ergens op kunt/ moet aanspreken en geen wil- of verstandloze consumenten.

Een voorbeeld van geheel andere aard, dat er in de communicatie tussen overheid/politiek en burgers meer aan de orde is dan onvoldoende communicatie-techniek, vond ik in een paginagroot artikel in het Brabants Dagblad van 21 mei j.l. Onder de kop van : "het CDA is ons gewoon vergeten", geeft Ron Lodewijks daarin een sfeerbeeld van politieke meningen in het dorp Lith, hier niet zover vandaan. "Geef ons het katholieke en Braks terug" luidt de regel boven de kop. Het gaat mij in dit voorbeeld overigens niet specifiek over het CDA, voorzitter. Ik denk dat over de P.v.d.A. en een aantal oude wijken vergelijkbare reportages te vinden zijn die tot dezelfde conclusie zouden kunnen leiden.

In dit artikel kijkt de burgemeester van Lith, voormalig wethouder van financiën in Den Bosch, Jacques van der Heijden met weemoed terug naar de drukbezette en sfeerrijke partij-bijeenkomsten uit zijn KVP-tijd. Ik citeer: "In verkiezings-tijd gaven we de mensen flesjes KVP-bier mee naar huis. Die sfeer waarin de Brabander zich thuis voelt, vind je in het CDA niet meer terug. Daar gaat het allemaal veel zakelijker aan toe". Even verderop wordt de lijsttrekker van PAB, Partij Algemeen Belang, de grootste partij maar ook met het hoogste CDA-gehalte, aan het woord gelaten. "Over aansluiting van de PAB bij het CDA valt", volgens de fractie-voorzitter Van der Linden "helemaal niet te denken, zolang die partij provinciaal niet een aantal lokale problemen in Lith's voordeel heeft opgelost." Zo kwam de onmetelijke polder de laatste jaren in beeld voor een nieuwe slibverbrander, een vuilstortplaats, een reusachtige ontzanding, een drinkwater infiltratie-project en vele hectares natuurontwikkeling. Alleen de laatste twee projecten zijn overgebleven, tot ongenoegen van de boeren die grond in moeten leveren".

Het gaat mij, voorzitter, hier niet om begrijpelijk verzet tegen ontwikkelingen die nu eenmaal moeten plaatsvinden maar die niemand graag in zijn achtertuin wil hebben. We hebben daar in ons land zelfs een aparte wet, de NIMBY-wet voor nodig. Het gaat mij om iets anders wat uit dit artikel spreekt (en nogmaals ik had ook een P.v.d.A.-voorbeeld uit de oude wijken kunnen nemen). De politiek (in casu het CDA) biedt niet meer zoals vroeger een vertrouwd klimaat, biedt niet meer automatisch bescherming tegen bedreigingen van buitenaf of de moderne wereld. Natuurlijk speelt ook hier de communicatie een belangrijke rol, maar ook communicatie kan de bedreiging niet wegnemen. De crisis in het vertrouwen jegens de gevestigde politiek is dan ook zeker niet alléén een communicatie-kwestie. Er is meer aan de hand. Véél meer. Het is het einde van een laatste deel verzuiling zoals dat nog steeds in een groot stuk stem- automatisme in ons land bestond. Politieke partijen vervulden daarbij nadrukkelijk een schildfunctie voor hun achterban. Een gevoel van veiligheid en bescherming dat dominant was ten

opzichte van eventuele verschillen van opvattingen op deelterreinen. Die politieke partijen, daarbij steunend op nog relatief grote, relatief coherente bevolkingsgroepen, wisten daarbij een afgewogen evenwicht te bewerkstelligen tussen het algemeen belang en de diverse groepsbelangen zoals we die in het verzuilde tijdperk kenden. Een consensussamenleving die kon voortduren zolang nieuwe wensen betaald konden worden uit economische groei, zolang grote groepen uit de bevolking nog coherente belangen bezaten en zolang de bedreigingen van grootschaligheid, moderne techniek, produktie en logistiek en internationalisering nog buiten de deur gehouden konden worden. Kijk, voorzitter, daar gaat het mis. Het CDA kan Lith, of welk ander dorp ook, niet blijvend garanderen dat de ontwikkelingen aan hen voorbij blijven gaan. Net zomin als de P.v.d.A. zijn traditionele aanhang kan garanderen dat het hele stelsel van sociale- en andere voorzieningen ten eeuwigde zal blijven zoals we er in 40 veilige na-oorlogse jaren mee vertrouwd waren geraakt. Daarbij komt dat door economische en sociologische veranderingen er steeds minder sprake is van grote coherente groepen met eenduidige groepsdoelen, zoals vroeger de boeren, de middenstand of de arbeidersklasse. Mensen maken deel uit van verschillende en vaak ook wisselende groepen met ieder hun eigen, vaak beperkte, groepsbelang. Soms zijn die groepsbelangen onderling strijdig. Soms ook is de strijd voor die belangen zodanig succesvol geweest dat weliswaar het doel van de groepsvorming is achterhaald, maar een nieuwe grond voor groepsvorming gevonden wordt in het verdedigen van eenmaal behaalde posities.

Voorzitter, aan het einde van de verzuiling en de collectieve emancipatie rijst de vraag, wat voor individuele emancipatie daarvoor in de plaats gekomen is. Terwijl de problemen steeds meer vragen om structurele toekomstgerichte oplossingen, lijkt het soms alsof de burger steeds minder bereid is enige vorm van algemeen belang te erkennen en steeds meer voorgenomen beleid afmeet aan wat de oplossing hier en nu voor hem of haar betekent. Een voorbeeld daarvoor hoeven we niet zover weg te zoeken. Ik heb de afgelopen jaren met een regelmaat van zeker een maal per twee weken inspraakavonden mogen leiden die gingen over bouwplannen in de buurt. Het algemeen belang valt best duidelijk te maken: zuinig grondgebruik, voorkomen van extra mobiliteit, versterking draagvlak van wijkvoorzieningen, doorstroming in de buurt. Rationeel weinig tegenin te brengen, emotioneel best begrijpelijk dat het niet leuk is dat er gebouwd wordt daar waar je aan een vrij uitzicht was gewend. Ik constateer dat het steeds moeilijker wordt mensen over die emotionele drempel heen te helpen en dat een beroep op algemeen belang vaak niet helpt. Dat is - in het licht van mijn voorgaande beschouwing - niet alleen een kwestie van communicatie. Het is ook een kwestie van wil, van bereidheid om eigen doelen en wensen te relativiseren, van maatschappelijk denken zo u wilt. Denk overigens niet dat het een probleem is van enkele primitieve, weinig opgeleide, mensen. Ik zou bijna zeggen integendeel. Ik kan verschillende betere wijken in deze stad noemen waar de bereidheid om met meer belangen rekening te houden dan die van zichzelf en de eigen groep ver onder nul is.

Het einde van de collectieve emancipatie vraagt om individuele emancipatie van de burger als burger, of anders gezegd: een nieuw begrip van burgerschap. Er bestaat op dit moment grofweg een drietal invullingen van het begrip burgerschap, ieder gebaseerd op een bepaalde maatschappij-visie, zonder dat ze overigens volledig samenvallen met de drie traditionele stromingen in de Nederlandse politiek.

Allereerst de communautaire visie waarin het belang van de gemeenschap centraal staat. Een nieuw moreel beroep op de burgers, nodig geworden door ontzuiling en individuele emancipatie. Een accent op verantwoordelijkheid, matigheid en plichtsbesef. Eerst ontwikkeld als het "ethisch reveil" onder Van Agt, later meer uitgebalanceerd in de filosofie van de verantwoordelijke samenleving.

Vervolgens de liberaal-utilitaristische opvatting die de burger ziet als nuts-maximaliseerder die bij elke handeling maximaal nut nastreeft. Het individu heeft wel belang bij een maatschappelijke ordening, maar op voorwaarde dat die juist bijdraagt aan zijn individuele mogelijkheden tot de realisering van zijn eigen belang. Een bemoeizuchtige overheid maakt het individuen onmogelijk zijn bijdrage te leveren aan de maatschappelijke orde.

Ten derde het idee van distributieve rechtvaardigheid: burgers kunnen pas verantwoordelijkheid dragen voor de samenleving als daarvoor aan een aantal sociale voorwaarden is voldaan. Een standpunt dat traditioneel in de sociaal-democratie en links daarvan aanhang genoot, maar waarop een herbezinning plaatsvindt vanuit een groeiend besef dat de verzorgingsstaat op een aantal punten wel sociale rechten garandeert, maar de burgers tevens in een uitzichtloze afhankelijkheidsrelatie van de overheid brengt.

Het is opvallend maar ook hoopgevend dat het wegvallen van de grote ideologieën en verzuilden verbanden in Nederland niet leidt tot een liberaal-utilitaristische visie zoals we die kennen van Thatcher en Reagan. Weliswaar zien we enerzijds een sterke afkalving van het denken in termen van algemeen belang, zoals dat door politieke partijen wordt verdedigd, maar anderzijds blijkt uit onderzoek, dat de burgers zich tevens sterk verzetten tegen aantasting van AOW, WAO, diverse voorzieningen en nog steeds is in dit land een grote groep vóór het verkleinen van inkomensverschillen. De calculerende burger die uitgaat van individuele kosten en baten en geen direct verband meer ziet tussen zijn eigen gedrag en gemeenschappelijke belangen, wil aan de andere kant geen Amerikaanse vecht-economie en is niet tegen een geordend beschaafd sociaal samenleven.

Het is, voorzitter, geen moralistische of normatieve, maar gewoon een feitelijke constatering, dat enerzijds de oude gemeenschapswaarden, zoals die vastlagen in de ideologieën waarvan de gevestigde politieke stromingen de dragers waren, niet meer functioneren en dat anderzijds een nieuw gemeenschapsdenken of, zo u wilt, denken over algemeen belang of modern burgerschap nog onvoldoende tot stand is gekomen. Het is in dat licht ook niet vreemd dat individuele emancipatie vaak de vorm heeft gekregen van egoïsme en consumentisme. Naar mijn mening ligt hier bij uitstek een taak voor de politiek. Juist de politiek moet weer een duidelijker aandacht vragen voor algemeen belang of, zo men wil, maatschappelijke waarden en verantwoordelijkheden en zich minder opstellen als verdediger van allerlei deel- en groepsbelangen. Natuurlijk moet de politiek goed naar de mensen luisteren, maar ik vind het geen verdienste om de wensen van mensen en groepen klakkeloos tot partijprogramma te maken.

Ook in de Partij van de Arbeid ontstaat weer een duidelijker aandacht voor de communautaire opvatting van burgerschap. De eerlijkheid gebiedt echter te zeggen dat het CDA daarin duidelijk eerder was met zijn ideeën van de verantwoordelijke samenleving en de verantwoordelijke burger. Het probleem daarmee was echter dat daaraan té veel een normatief beeld, maar ook een institutioneel beeld, denk aan het gezinsdenken, ten grondslag lag aan een voorbije tijd. Ik herinner mij dan ook dat terecht tegen dat beeld verzet verrees en nog verrijst, maar moet anderzijds ook constateren dat door die anderen daarmee ook te laat het belang van een nieuw normatief besef van burgerschap is ingezien.

Politieke partijen of openbare besturen zijn geen geloofsgemeenschappen en hoeven mensen niet te bekeren. Zij kunnen, zij moeten wél laten zien, welke maatschappelijke waarden, zoals tolerantie, verdraagzaamheid, duurzaamheid, rekening houden met de toekomst, aan hun denken ten grondslag ligt. Een modern instrumentarium daarvoor is het denken in scenario's: laten zien hoe keuzes nu op de middellange termijn doorwerken, bijvoorbeeld hoe een versterkings-scenario in de regio zich verhoudt tot een consumptie-scenario, wat op de middellange termijn ook voor een stad als Den Bosch de gevolgen van die keuze zijn.

Voorzitter, de tijden zijn niet gunstig om in maatschappelijke waarden of

scenario's te denken. Juist als maatschappelijke verbanden verdwijnen ontstaan er veel zwevende kiezers, kunnen machtsverhoudingen snel veranderen. Dat maakt beleid gericht op langere termijn minder populair. Dat maakt grote items minder populair, of het nu gaat om de Hoge Snelheidslijn, de Betuwelijn, of een concertzaal of museum. Ik las in de Volkskrant een artikel over een burgemeester van een klein Vlaams dorp die een actie-comité tegen de HSL had opgericht "omdat zijn dorp daar niet om gevraagd had". Terwijl de maatschappelijke ontwikkelingen die behoefte aan meer structurele lange termijn-oplossingen groter maakten, ontstaat het gevaar dat de politiek de keuzes ontwijkt, met makkelijke keuzes de steeds sneller wisselende kiezersgunst tracht te behagen. Wat impopulair is, wordt dan niet eens meer ter discussie gesteld. Laat ik nog maar eens een voorbeeld noemen: de AOW. We vinden allemaal dat die zoveel mogelijk ongemoeid moet blijven en ook dat die een aparte plaats inneemt ten opzichte van andere sociale uitkeringen. Maar de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid heeft wel uitgerekend dat zelfs als de AOW jaarlijks één procent achterblijft bij de welvaartsgroei, de premies op aanvullende pensioenen in 2050 oplopen tot 16-18 % van het verdiende inkomen tegen 8% nu. Het jezelf afkeren hiervan en beperken tot het hier en nu heeft al een naam gekregen: het hodiecentrisme. Ik vind echter, voorzitter, de recente verkiezingsuitslagen geen stimulans tot dapperheid en al evenmin een stimulans om goede mensen voor de politiek te recrutereren. Het werken met de door mij bepleitte scenario's kan op een moderne, niet-moraliserende manier een tegenwicht bieden hiertegen.

Voorzitter, tot die waarden die de politiek moet uitdragen hoort ook de zorg voor de toekomst. Het is alom bekend dat Nederland gewoon te weinig investeert. Te weinig investeert in infrastructuur, kennis-infrastructuur, duurzame economische en milieu-ontwikkeling en industriebeleid. Teveel gaat er op aan consumptie of overdrachtsuitgaven. Toch is investeren hierin ook solidariteit, of zo men wil verantwoordelijkheid en wel naar toekomstige generaties. Soms moet je, net als in je eigen huishouden, daarvoor wat dingen opzij zetten, soms zelfs nu wat "pijn" lijden. Ook hier mag niet de gemakkelijke weg gekozen worden, door de problemen uit de weg te gaan ten gunste van de populairdere individuele consumptie of collectieve consumptie.

Ik heb het, voorzitter, als een van de sterkere punten beschouwd de afgelopen jaren, dat we juist over die investeringen een goede strategische visie hebben opgebouwd. Ik doel hier op het onderscheid tussen de identiteitsversterkende beeldbepalende, de infrastructurele investeringen en de investeringen ten behoeve van de interne bedrijfsvoering. Juist zó'n indeling kan zorgen voor het broodnodige evenwicht, kan zorgen dat niet alles op nieuwe dingen ingezet wordt, maar ook niet alles in de going-concern verdwijnt. Toch blijft ook hier, in het licht van mijn eerdere beschouwingen, een gevaar op de loer liggen: het gevaar geen grote structurele projecten of investeringen meer aan te durven omdat zij nu eenmaal niet bijdragen aan de populariteit en een makkelijke prooi zijn voor opportunisme. Het gevaar, geld te laten weglekken in makkelijke populaire aanpassingen van het bestaande, waarbij overigens het effect vaak al uitgewerkt is op het moment dat het geld is uitgegeven.

Dat brengt mij, voorzitter, nog even op de concertzaal, niet om die hier nu te verdedigen. Iedereen weet hoe ik daar over denk en dat ik van mening blijf dat die een zegen voor de stad zou zijn en dat dit soort projecten nu eenmaal altijd van tevoren verzet oproept, terwijl men achteraf daar vaak trots op is. Het gaat mij niet om de concertzaal op zich. Een stad kan natuurlijk ook zonder concertzaal. Maar durf wel soortgelijke projecten aan en laat ze niet achterwege omdat ze in den beginne wat moeilijk liggen en niet populair maken. Laat het geld in ieder geval niet weglekken naar kleine dingen of consumptieve uitgaven. Daarbij komt dat Den Bosch in een unieke situatie verkeert. Door de financiële positie en de gelden van het Nutsbedrijf kunnen we - ik zeg nog steeds "we" -

investeren zonder te zeer de kraan van de gewone uitgaven dicht te draaien. Een unieke situatie die zich maar één keer in de geschiedenis voordoet. Den Bosch is, voorzitter, een mooie stad. Een stad om trots op te zijn. Soms overdrijven we dat wel eens en zijn we te chauvinistisch. Het is dan ook wel eens goed als iemand als Borek Sipek in onze stad rondloopt en zegt: "ach Den Bosch, Praag dàt is pas een mooie stad". Dat zet je in ieder geval weer met twee voeten op de grond. Maar met een beetje durf, creativiteit en fantasie is Den Bosch nog veel mooier, veel beter te maken: stedenbouwkundig, architectonisch, cultureel, cultuurhistorisch. Dat beter kunnen maken, dát moet ons leiden!

Voorzitter, uit de crisis en de lethargie van de beginjaren tachtig, met zijn explosie aan werkloosheid en de dreigende onweerswolken van de kwestie Brabants Vastgoed, heeft Den Bosch zich op eigen kracht hersteld en cijfers en vergelijkingen geven aan dat er nog tal van kansen en mogelijkheden zijn. Laat die niet lopen, zoals dat in deze stad soms, vaak, net iets té vaak gebeurd is. Maak er wat van. Vandaag kijken we terug. Maar na vandaag komt morgen. "Tomorrow is another chance to do things better."

Voorzitter, ik zou u hartelijk willen danken voor de onderscheiding die u mij gegeven hebt. Ik zou allereerst Hedwig en de kinderen willen bedanken. Het klinkt altijd een beetje als een sjabloon, als je zegt dat je zonder hen niet had kunnen functioneren, maar het is natuurlijk wel waar.

Ik wil mijn collega's uit dit College en het vorige College bedanken. Ondanks de verschillen in persoon en in politieke visie zijn we er altijd goed in geslaagd om samen te werken en zijn we er altijd in geslaagd om er samen uit te komen. Het is altijd goed gegaan.

Ik dank de Raad voor het vertrouwen dat hij in mij gesteld heeft. Er zijn veel belangrijke beslissingen genomen.

Ik dank de ambtelijke organisatie. Slechts zelden dat het verschil van machtspositie een rol heeft moeten spelen: er was altijd collegiaal overleg.

12 Jaar is een lange tijd en ik heb het graag gedaan!

4. Sluiting.

De VOORZITTER: Ik sluit de vergadering (15.00) uur.